

TERMINOLOŠKA PRIZADEVANJA NA SLOVENSKEM*

Članek popisuje dela slovenskega strokovnega izrazja od Trubarjeve Cerkovne ordninge (1584) do Erjavčevega Živalstva in Tuškovega Rastlinstva (1864) ter slovarje od Pohlinovega Ta malega besediša treh jezikov (1781) do najnovejših slovenskih terminoloških slovarjev.

The article treats the works on Slovene technical terminology, from Trubar's Cerkovna ordninga (Church Ordinance, 1584) to Erjavec's Živalstvo (Fauna) and Tušek's Rastlinstvo (Flora, 1864), and dictionaries from Pohlin's Tu malu besediše treh jezikov (A Small Vocabulary of Three Languages, 1781) to the latest Slovene terminological dictionaries.

Uzaveščanje skrbi za strokovni jezik je v slovenskem jezikovnem prostoru navzoča že dolgo. Vzpodbude, ki so sprožile zdaj večje, nato manjše ukvarjanje s strokovnim jezikom, so bile včasih spontane, včasih odraz samodokazovanja, nato zopet potrebe in končno tudi spoznanja, da je dognana in urejena ter kodificirana in inventarizirana terminologija strok sestavni del znanstvene misli in posredno odraz njenega razvoja. Prispevek je namenjen osvetlitvi teh dogajanj.

Ko se je jezik oblikoval kot družbeno komunikacijsko sredstvo, je nastala potreba po strokovnem izrazju, zato njegovi začetki nedvomno segajo v ta čas. To velja tudi za Slovence. Svoje prve strokovne izraze smo prinesli v naše kraje iz prvotne domovine. Gre za osnovno poljedelsko, lovsko, ribiško, primitivno stanovanjsko izrazje in izrazje začetkov obrti, ki je nastalo v praslovanski dobi, kar kažejo skupni izrazi za te dejavnosti v vseh slovanskih jezikih.¹

Naslednjo stopnjo ustvarjanja strokovnega izrazja predstavljajo novosti, ki so jih terjale družbene razmere v novi domovini. Povzročil jih je stik z romaniziranimi staroselci na novem ozemlju in pokristjanjevanje Slovencev, ki je prihajalo sprva iz germanskih središč (Salzburg, Innichen), nato pa iz Ogleja, ki je gradil svojo terminologijo na romanski osnovi, kar je vzrok za nastanek nekaterih razlik v krščanski terminologiji. Slovenci smo torej prevzemali strokovno izrazje po več

poteh, pri čemer je zagotovo prevladoval germanski vpliv. Glede na vse te okoliščine velja, da je bila že v prvih stoletjih ustvarjena slovenska cerkvena religijsko-liturgična terminologija, kar potrjujejo redki ohranjeni (zapisani) prevodi obrazcev.

Dokaj pomembno za to obdobje je t. i. običajno pravo. Pravne norme, sprva v glavnem nenapisane, na podlagi katerih so določali pravice in dolžnosti posameznikov in po katerih so razsojali spore (prvi zapisi so ohranjeni v urbarjih), so pripeljale do izoblikovanja slovenske pravne terminologije. Nastajanje te terminologije je bilo odvisno od vira. Ta pa je bil od srednjega veka sem, v državi, ki smo ji pripadali, izoblikovan v nemščini. Tedaj nastali izrazi kažejo očitno ustno tradicijo komunikacije med Slovenci, način sprejemanja pa je bil citat ali prevzem v slovenski jezikovni sestav, dobeseden prevod ali svobodno prevzemanje.²

Za Slovence se s protestantizmom, ki je dal nam in vsem narodom, kjer se je širil, knjižni jezik, začenja v zgodovini slovenske terminologije novo obdobje.

Trubar, začetnik slovenskega knjižnega jezika, je s svojim delom zarezal v zgodovino slovenske terminologije novo resno brazdo, saj je njegov prevodni opus in ves repertorij protestantskih del, ki v takem obsegu v slovenščini ni bil še nikoli pripravljen, zahteval poleg zapisovanja obstoječega izrazja tudi ustvarjanje novega ali dajanje starim izrazom nov pomen. In čeprav so obstajala pravna sporočila mestne in deželne uprave, pisana v latinščini in nemščini, ki so jih nato posredovali v slovenščini, lahko štejemo za prvo delno pravno besedilo Trubarjevo Cerkovno ordningo iz leta 1564, ker sega v cerkveno upravo.

Proces pisnega sporočanja v slovenščini se je v protireformacijski dobi seveda nadaljeval, čeprav v občutno zmanjšanem obsegu. Omembe vredno je zato šele dogajanje, ki ga je sprožil prosvetljeni absolutizem s svojimi idejami in cilji. Ker je, povedano s Kardeljevimi besedami, »kapitalistični način proizvodnje zahteval dvig splošne kulture, da bi mogel maksimalno izkoristiti tehnični napredek«³, je razumljivo nastala potreba po intenzivnejšem izobraževanju prebivalstva. Ta stremljenja so bila očitna tudi v habsburški monarhiji; nemščina je zamenjala latinščino in postala sporazumevalni oz. prvi jezik v državi. Prav to je pripomoglo, da je s šolsko reformo uvedena slovenščina na osnovni stopnji kot pomožni učni jezik. Zaradi intenziviranja izobraževanja prebivalstva se potreba po prevajanju ali prirejanju poljudnostrokovnih del veča. Slovenski prosvetljeni izobraženci, ki so bili povečini seznanjeni s sodobno filozofijo in znanostjo tedanje Evrope, so seveda zavzeto izrabili dani trenutek, čeprav so tudi oni vse svoje delo namenili dviganju splošne kulturne ravni slovenskega človeka, kar potrjuje repertorij njihovih slovensko pisanih del, kot so: Pohlinove *Bukve za rajtengo* (1781) in *Kmetam sa potrebo ino pomozh* (1789), Goličnikov prevod Janševega *Popolnoma podvučerja za vse čebelarje* (1789). Vmes je najti tudi prvo veterinarsko stro-

kovno knjigo *Bukvze od Shivinskih bolesni sa kmeteshke ludy* (1784), ki je prevod Wolsteinove nemške knjige iz 1783, prevedel pa jo je ranocelnik Ignac Fanton de Brunn. Omeniti je treba »ratvudnosti, ranocelnosti ino všegarstvo magistra in ranocelca« Antona Makovca, ki je prvi predavatelj medicinske stroke v slovenščini in je 1781. leta izdal nemško-slovenska *Prašanja inu odgovore čez všegarstva po naukeh Rap. I. Steidela od všegarstva* ter 1788. leta *Podvučenje za babice*. Ne kaže iti tudi mimo sestavka »cesarskega učenika ranocelstva« v Ljubljani Vincenca Kerna, ki je napisal *Navuk od kose stavljenja* (1779), ki ga je jezikovno močno predelal Valentin Vodnik ter Vodnikovega prevoda *Kuharskih bukev*, ki so izšle istega leta. Enako vnemo kažejo tudi *Beduzin Dohtorske Bukve*, ki so delo več avtorjev iz okolice Škofje Loke, nastale ok. 1720. leta in so krožile v rokopisu, enako kot devetdeset let kasneje *Bukve za potrebe tega gmain Folka*, ki jih je napisal Lovro Humovec, verjetno iz okolice Logatca.

Vsa ta dela so posredno oblikovala in razvijala izrazje stroke, oba natisnjena splošna slovarja, tj. *Tu malu besediše treh jezikov* (1781) Marka Pohlina in *Deutsch-windisches Wörterbuch* (1789) Ožbolta Gutsmana, ga včasih celo registrirata, posebno pa *rokopisni slovar Valentina Vodnika* (ki je dejansko nadaljevanje dela Blaža Kumerdeja in Jurija Japlja, začetega 1779 v okviru Akademije operosorum), za katerega je zbiral besedišče dobrih dvajset let (1794–1817).

V to obdobje sega tudi slovenska slovniška terminologija: Pohlina v svoji *Kranjski pismenosti* (1783) po Rossovem zgledu dodaja nemškim terminom slovenska poimenovanja, Vodnik v svoji *Pismenosti ali Gramatiki* (1811) pa prvič opiše slovenski jezik s slovenskim besediščem.

Lahko torej rečemo, da so slovenski prosvetljenci opravili veliko delo in da so pripomogli k oblikovanju slovenske strokovne besede. Posebej pa je treba poudariti, da so bili posebno pozorni do izrazja, ki ga je uporabljalo ljudstvo; to potrjujejo izjave zelo pomembne osebnosti tistega časa Žige Zoisa, ki so zelo nedvoumno formulirane v uvodu v *Slovar slovenskih rastlinskih imen*, ki je ostal nenatisnjen in katerega je v veliki meri pripravljajl Zois sam. Vse to omogoča trditev, da strokovno izrazje v slovenščini dejansko izhaja iz ljudskega izraznega fonda oz. da je to spontano prevzemalo funkcijo termina.

Razvoj vsakega jezika je odvisen od razvoja družbe, v kateri ima funkcijo sporazumevalnega jezika; pri narodih, ki niso imeli državne uprave v lastnem jeziku, je boj za pravice jezika del boja za lastne nacionalne in tudi državne pravice. Prav slednje je pri Slovencih rdeča nit, ki karakterizira vsa prizadevanja slovenskih izobražencev vse 19. in začetek 20. stoletja. Prosvetiteljsko skrb tako zamenja spoznanje, da je za uveljavitev jezika – ki je zrcalo splošne kulture zavesti, hkrati pa vidno znamenje kulture posameznika in celotne družbene skupnosti

- treba usposablјati slovenščino za opravljanje vseh funkcij in jo uveljaviti kot enakovredni jezik z uradno nemščino. Strokovni jezik je pri tem pomemben preizkusni kamen, zato je tudi precej v ospredju pozornosti. Diametralno nasprotno tem tendencam je stališče vladajoče absolutistične Avstrije oz. njen strah pred osveščanjem njenih nenemških narodov; odtod vsa zaviranja, pri čemer so bile metode odvisne od trenutne politične moči in političnih dogajanj.

Po Napoleonovem porazu so bile v habsburški monarhiji takoj obnovljene stare administrativne enote (Kranjska, Štajerska, Koroška, Gorica, Trst in slovenska pokrajina na zahodnem Ogrskem), s čimer naj bi pokrajinsko ločili narodna prizadevanja. Pokrajinski knjižni jezik se je resnično kultiviral; vendar so postajali stiki med deželnimi središči (pomembna sta bila zlasti Celovec in Ljubljana) vse bolj živi. Ko prično 1843. leta v Ljubljani izhajati *Kmetijske in rokodelske novice*, katerih urednik je bil Janez Bleiweis, so sodelavci od vsega začetka tudi iz drugih pokrajin, ne pa samo iz Kranjske. Tako se je vsemu navkljub poudarjana potreba po enotnem knjižnem jeziku, ki se je pojavila ob zahtevi Slovencev po Zedinjeni Sloveniji v revolucionarnem 1848. letu, realizirala z dogovorom mladih izobražencev po letu 1851. To je bil pomemben dosežek.

Marčni dogodki niso realizirali želja narodov znotraj monarhije, vendar so imeli za posledico ukrepe, ki so ne samo sprejeli, ampak tudi omogočili vse aktivnejše angažiranje izobražencev iz vrst slovenskih narodov v avstrijski monarhiji. Eden teh je bila odločitev avstrijske vlade, da razglasi načelo o enakopravnosti vseh jezikov v šolah in uradih, in sicer s *cesarskim patentom 4. marca 1849* (prva objava je bila 1811. leta, vendar je bilo na razglas treba čakati vse do marčne revolucije). Le-ta je določil, da naj izhaja državni zakonik (tj. uradni list) hkrati v nemškem in nenemških jezikih (teh je bilo devet in med njimi tudi slovenščina) in da naj ima vsako teh besedil veljavo avtentičnosti. Enako je bilo predpisano, da naj se izdajajo v posameznih deželah deželni zakoniki, vendar vzporedno z nemškim besedilom.

Že 1852. leta je bilo to določilo preklicano in državni zakonik v nemškem jeziku je dobil status besedila, ki je veljalo poslej kot edino avtentično.

Ne glede na dogajanja v zvezi s pravno usodo prevodov slovenskih zakonskih besedil je rezultat njihovega prevajanja izoblikovanje slovenske pravne terminologije do tiste stopnje, da je bilo mogoče postaviti slovenske termine ob bok nemškim terminom v slovarju *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprache Österreichs*, ki je izšel 1853. leta na Dunaju. Kot pravi v uvodu urednik za slovensko izrazje M. Cigale, je bil namen slovarja, »da so bile tri

južno-slavjanske narečja v en zvezek natisnjene, nekaj za to, da bi se s tim bližnja njih srodnost očitno kazala, nekaj pa za to, da bi se tu nasvetovani pravoslavni izrazi in izreki vzajemno podpirali, opravičevali in dopolnovali⁴. Naslednje urednikovo opozorilo, da je treba »navzoči pravdoznanski slovník z umnim prevdarkom in v duhu slovenskega jezika rabiti, in ne sužno deržati se ga«⁵, opozarja, da je bila skrb za upoštevanje individualnosti posameznega jezika, posebej pa uveljavljeni dogovor o skupnem slovenskem knjižnem jeziku iz 1851. leta (z Majarjem oz. Luko Svetcem na čelu, pri katerem so sodelovali Levstik, Miklošič, Cegnar, Navratil in sam Cigale), osrednji in aktualni problem, ki ga je bilo treba poudariti.

Še dalekosežnejše posledice so imele po dogodkih 1848 spremembe v šolstvu. Študijsko dvorno komisijo, ki je do tega časa vodila šolstvo, je zamenjalo ministrstvo za pouk. Le-to je že junija 1848 objavilo Načrt osnov za javno šolstvo v Avstriji, s katerim navaja načelo enakopravnosti narodov, njegov 16. člen pa določa, da naj bi bil učni jezik v šolah materni jezik učencev. Že septembra istega leta je objavljen tudi Načrt o organizaciji gimnazij in realk, katerega 17. člen opredeljuje vsak deželni jezik kot učni jezik v gimnaziji, 2. točka tega člena pa obsega celo določilo, da naj se izbira jezika ravna po potrebah prebivalstva, in da je v krajih, kjer je prebivalstvo mešano, dovoljeno na enem zavodu uporabljati dva učna jezika v ločenih oddelkih za različne učne predmete ter da v spornih primerih odloča šolska uprava.

Med navedenimi določili in njihovo realizacijo pa je bil velik razkorak; časovno sega tja do razpada avstro-ogrske monarhije, zapolnjujejo pa ga pritožbe, zahteve, prošnje in utemeljitve, sprva za doseganje napisanega, nato pa za večje upoštevanje slovenščine pri pouku.

Uradni krogi, za katere je bila že dovolj velika koncesija slovenščina kot učni predmet v nekaterih srednjih šolah in kot učni jezik v nižjih razredih osnovnih šol, so neizpolnjevanje 17. člena utemeljevali z ugotovitvijo, da ni na razpolago primernih slovenskih učbenikov za posamezne učne predmete. To naj bi bil tudi glavni razlog, zaradi katerega ne morejo dovoliti uvedbe slovenskih vzporednic na obstoječih šolah. V resnici je vlada želela ohraniti srednje šole nemške. Žal si tudi šolske oblasti niso prizadevale poskrbeti za ustrezen pouk v slovenščini v ljudski šoli. Vse je bilo prepuščeno narodni zavednosti učitelja in njegovemu znanju slovenščine.

Zaradi svojih stališč Dunaj ni imel namena pomagati in ni pomagal izvajati zakonske določbe šolske reforme, čeprav bi bilo to mogoče, saj so delali na dunajski univerzi ugledni profesorji in znanstveniki slovenskega rodu – jezikoslovec Miklošič, fizik Jožef Stefan, botanik Friderik Velbič, geolog Marko Lipold, geograf

Blaž Kocen in France Močnik, pisec zelo razširjenih matematičnih učbenikov za vse vrste nižjih in srednjih šol.

Tedanji slovenski mladi izobraženci so kmalu dojeli, da bo treba omenjena stališča ovreči oz. da bo treba dokazati, da je v slovenščini mogoče znanstveno izražanje in da se bo treba, opiraje se na lastne moči, spoprijeti s tem delom. Delati so začeli postopoma in preudarno. Krajšim strokovnim sestavkom, ki so izhajali v glasilih kot so *Novice*, *Zora*, *Kres*, *Slovenski glasnik* ipd., so se pridružili obsežnejši prispevki, ki so nato izšli že kot samostojne publikacije.

Velike zasluge pri vzpodbujanju, načrtovanju in izdajanju slovenskih strokovnih besedil je gotovo imela Slovenska matica. Le-ta ob svoji ustanovitvi 1864. leta ni imela visokih ambicij, vendar je v svojo publicistično dejavnost sprejela vse pango kulturnega udejstvovanja. Matica tudi ni imela izdelanega programa, a tudi če bi ga imela, bi ga morala zastaviti tako, da bi zaorala ledino na vsakem od področij, ki bi ga zaobsegla. Pomembno pa je bilo spoznanje Matice, da izvirnih znanstvenih in poljudnoznanstvenih del v slovenščini ne bo mogla izdajati, ne samo zaradi omejenih materialnih možnosti, ampak tudi zato, ker se je zavedala, da je treba slovenskega bralca najprej vzgojiti, da bo kazal interes za spremljanje dogajanja v znanosti in nato še za tista, ki so pisana v slovenščini. Zaradi teh dejstev se je v prvi vrsti opredelila za financiranje prevajanja tistih nemško pisanih učbenikov, ki so bili odobreni za srednje šole, ker je le tako bilo mogoče pričakovati, da bodo dobili potrebno odobritev za rabo v šoli. Pri financiranju ostalih del so bila merila precej podobna. Udejanjanje postavljenih nalog za slovensko pišoče strokovnjake ni bilo lahko. Pri iskanju poimenovanj so se lahko opirali na svoje vedenje, po letu 1860 pa tudi na Nemško-slovenski slovar, ki ga je pripravil Matevž Cigale. Čeprav se je sestavljalec pri izboru nemških gesel oprl na slovar Teodorja Heinsiusa, je pomembno, da je slovenske ustreznike pogosto črpal iz Vodnikovega rokopisnega slovarja. To Cigaletovo ravnanje je za slovenski strokovni jezik toliko bolj pomembno, ker je nehote pripomogel, da je intenzivno nastajajoče strokovno izrazje dobilo sugestije v slovarju, s čimer se je ustvarila določena kontinuiteta, ki je ne le jeziku, ampak tudi terminologiji v prid.

Vse strokovno prevajalsko delo je dobilo ne samo sugestije, ampak tudi zgled pri hrvaških razumnikih tistega časa. Delo odbora 24 hrvaških profesorjev, ki so začeli pripravljati učbenike za hrvaške gimnazije, je bilo povod, da sta se enakega dela za Slovence lotila tedaj v Zagrebu živeča naravoslovca Fran Erjavec in Ivan Tušek. Že leta 1864 izideta njuna prevoda, in sicer: Frana Erjavca *Živalstvo* in Ivana Tuška *Rastlinstvo*, s podnaslovom *Prirodopis za nižje gimnazije in realke*. (Avtor obeh del je A. Pokorny, seveda v nemščini.) Led je bil prebit, in posledaj so se vrstile objave del ne le teh dveh, ampak so se jima pridružili tudi drugi.

Še ena sugestija je prišla iz Zagreba. Tu so namreč, zavedajoč se pomembnosti enotnega strokovnega izrazja, izdali 1874. leta *Hrvatsko-njemačko-talijanski Rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta* ali *Hrvatsko-njemačko-talijanska Terminologija*, ki obsega s popravki vred 1372 strani, njegov avtor pa je dr. Bogoslav Šulek. Delo je bilo v slovenskem prostoru odmevno in sprva je bila celo domneva, glede na sodelovanje Trdine, Tuška, Erjavca, Jelovška, da bo slovar uporaben tudi za slovenske strokovnjake. Izkazalo se je, kot pravi Cigale, da »razlika v jeziku je vendar kjekod tolika, da bi mu (Slovcu) brez navodila ne mogla donesti mnogo koristi«. ⁶ To spoznanje je pripeljalo do odločitve, kot jo pojasnjuje prav tako Cigale: »Ni torej kazalo drugače, nego sestaviti s porabo hrvatske enakšno slovensko terminologijo.« ⁷

Tla so bila ugodna in Cigale se je v tretje lotil leksikografskega dela; 1880. leta izide pri Slovenski matici njegov slovar pod naslovom *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča*. Delo je glede na Šulekov slovar veliko skromnejše, saj obsega nemško-slovenski slovar 148 strani, drugi, slovensko-nemški slovar pa le 17 strani, tj. strani od 152 do 171. Nedvomno pod vplivom Levstikove kritike Nemško-slovenskega slovarja 1860. leta (v prilogi časopisa Laibacher Zeitung »Blätter aus Krain«) se je Cigale pri Znanstveni terminologiji oprl na terminologijo, ki so mu jo nudile dotedanje publikacije, zlasti Matice. Sam pravi: »Res je dalje tudi Matica slovenska izdala več prirodoslovnih, prirodopisnih in zemljepisnih knjig s pridodanimi terminologijskimi slovarčki, niti bode knjigam tem kdo z razlogom mogel odrekati veliko važnost in najprvo potrebnost za slovenski jezik, katerega oskodnost in nedoločnost bi sicer nekako opravičavala zloglasno v državnem zboru izrečeno besedo človeka res da neznanca o njem, da je podobnejši detoustnemu blebetanju nego pravemu govorenju. / Ali je silno mučno pišočemu iskati besed zdaj iz te, zdaj iz one knjige, vsled nepopolnosti pridodanega slovarja iskati mnogokatero tudi zastonj, in poleg vsega tega vendar izrazi iz drugih znanstev, sosebn iz filozofije še nikakor niso bili trdno ustanovljeni.« ⁸ Odločitev je pojasnil dalje takole: »Sklenem torej ... po gori omenjeni češki in hrvatski terminologiji - z razborno porabo znanstvenih knjig, ki jih je Matica naša izdala, gradiva, kar sem ga sam nabral, kakor tudi slovarjev ruskih in staro-slovenskega Miklošičevega lotiti se spisovanja enakšne naučne terminologije za Slovence.« ⁹ O slovarju samo tole: Cigale zajema ista strokovna področja, kot jih ima hrvaški slovar, in prav tako ugotavlja, pri čemer ima v mislih zlasti kemijsko izrazje, da bi bilo koristno, če bi se »vseh narodov učenjaki mogli zediniti v enotnem imenstvu.« ¹⁰

Pri obravnavi terminoloških prizadevanj v drugi polovici prejšnjega stoletja je treba omeniti Janka Babnika *Nemško-slovensko pravno terminologijo*, ki je

izšla 1894. leta, zaradi utemeljevanja njenega izida. Avtor pravi: »Dandanes nam ne more več zadostovati /Juridisch-politische Terminologie/. Nekaj zaradi tega ne, ker je stvarno pomanjkljiva, kajti preobilo novih terminov uveli so nam zakoni od leta 1853. sem, nekaj pa tudi jezikovno zastarela in prekošana od sedanje slovenske pisave. Slovenske izdaje deželnih zakonikov, prestave državnih zakonikov, katere so za čas od početka 1854. do konca 1869. leta nadomeščale slovensko izdajo Državnega zakonika, posebno pa Državni zakonik sam, kateri od leta 1870. zopet za-se izhaja tudi v slovenskem jeziku, popustili so v marsičem izraze, določene v terminologiji iz leta 1853.; v slovenski pravni praksi in literaturi si je tudi koval marsikedo svoje izraze in tako je - kakor pri drugih slovanskih narodih - nastala tudi pri nas nujna potreba, da se piše knjiga 'de verborum significacione'.«¹¹ Spoznanje za odnos do strokovnega izrazja v tem času ni presenetljivo, ampak pomembno in značilno, vendar se delo v tej smeri ni nadaljevalo.

Kot zanimivost o duhu časa je tudi *Nemško-slovenska sodno-zdravniška terminologija*, ki jo je 1904. izdal A. Homan, ki priča, da so pravniki z veliko zavzetostjo skrbeli za oblikovanje in popularizacijo svojega strokovnega jezika v slovenščini.

Ko zaključujemo pregled dogajanj v obdobju, v katerem smo Slovenci živeli v okviru habsburške monarhije, zlasti 19. stol. in čas do 1918. leta, moramo vnovič ugotoviti, da tudi v tem obdobju vse delo odseva značilnosti časa, vendar s samozvojem pridihom. Kljub temu, da gre za obdobje, v katerem začenjajo svoj pohod naravoslovne vede in to tako intenzivno, da se v šolskih programih širijo na račun humanističnih, ko je vse bolj navzoča težnja po eksaktnosti in empiričnosti in prek filozofije teorija pozitivizma, in ko se vse preusmerja v realnost, tudi duhovno, znanstvena usmerjenost pa teži po popularizaciji, tj. vse večjem seznanjanju občestva z naravoslovnimi dognanji, za kar uporablja različne načine, ostaja slovenska znanstvena misel doma, žal, na stopnji opisnosti, pragmatično vključena v prebujevalne in prevodne tendence, brez možnosti za osebno znanstveno zagnanost in višji konceptualni zamah. Tudi pri nas nastajajo poljudnoznanstvena sporočila, v nekaterih primerih pa prevzame to vlogo leposlovje; ni naključje torej, da Erjavec v *Domačih in tujih živalih* po letu 1868 poseže po poljudnoznanstvenem pisanju in da izoblikuje, lahko bi rekli, klasično obliko živalskih podob v leposlovni zvrsti s svojimi *Žabami, Mravljami, Rakom* itd.; nekaj tega je najti v J. Ogrinca *Obrazih iz narave* leta 1868, pozneje pa v delu H. Dolenca *Spomini o Cerknškem jezeru* (1881), *O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh* (1903), *Črtice o burji* (1906) itd.

Veliko in pomembno delo, ki so ga opravili slovenski izobraženci, je času in razmeram primerno. Kljub temu z letom 1918, ki pomeni začetek povsem slovenskega obdobja javnega življenja, nastopijo nemajhne težave. Hipoteka preteklosti je bila le velika. Področja od obrti do posameznih znanstvenih panog, ko začno poslovati samo v slovenščini, so v velikih zagatah. Sprotnemu premoščanju težav so posvečali veliko skrb, seveda na različne načine. Zanimiv je bil na železnici. Priloge Uradnega lista (gre za številke 6, 8-11 in 22) so objavile pod naslovom *Slovenska terminologija* v vsaki številki posebej po abecedi urejene slovarčke z nemškim izhodiščnim terminom. Pri tem je zlasti zanimiv podnaslov, ki se glasi takole: »V smislu 'Okrožnice' št. 994/1 - 1919 hočemo na tem mestu priobčiti železniško-tehniške izraze, katerih se mora osebje točno naučiti in odslej edino uporabljati.« Sestavljalci niso navedeni, kar priča, da je bil namen slovarja pomembnejši kot avtorstvo.¹²

Odpravljanju težav so skušali pripomoči zopet tudi posamezniki; začeli so izdajati nemško-slovenske slovarje posameznih strok. Ti so bili v pretežni meri namenjeni učencem in vsem, ki so pri delu uporabljali nemško strokovno literaturo. V teh slovarjih je evidentirano izrazje različnih strok, pogosto v zelo skromnem obsegu. Sem sodijo: *Zbirka rudarskih in fužinarskih izrazov* Jakoba Bezlaja iz 1918, Josipa Potrča *Kratko nemško-slovensko poštno izrazoslovje* iz 1919. leta, Srečka Ferjančiča *Začasna nemško-slovenska kemijska terminologija* in inž. Gvidona Guliča slovensko-nemški slovar *Parni kotli* iz leta 1921. Sledijo nekoliko obsežnejši slovarji. Leta 1925 izda Ivan Bajželj *Slovarček sokolskih nazivov*, ki obsega slovenske, hrvaške, srbske in češke izraze, nato izda leta 1926 Henrik Podkrajšek *Obrtno, trgousko, tovarniško in železniško terminologijo* (v obsegu 261 str.); isto leto izidejo *Ribe v slovenskih vodah* Avgusta Munde. Že leta 1927 objavi inž. Gvidon Gulič *Parni stroj in parna turbina* s slovensko-nemškim slovarčkom. Leta 1928. izda inž. Viktor Skaberne 1. zvezek tehnične terminologije *Automobil*, medtem ko je že leta 1925 isti avtor izdal 3. zvezek pod naslovom *Okno in vrata*; oba zvezka imata nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar. Leta 1932 objavi Rudolf Badjura *Smuško terminologijo*, leta 1933 Dušan Sancin *Glasbeni besednjak*, 1934 pa Leo Novak *Nemško-slovensko fotografsko terminologijo*. Obsežnejše delo je dr. Nemov (inž. Hugo Uhlíř) *Trgousko-gospodarski leksikon*, katerega 1. del (634 str.) izide 1935. leta, 2. del (664 str.) pa 1938. leta. V tem času, tj. 1937. leta, izide prof. Friderika Degana *Menični slovarček*. Leta 1939 izide Janka Lokarja *Lovsko-ribiški slovar*, tik pred vojno, tj. 1941., pa Mirka Černiča *Klinični besednjak* in konec istega leta Aleša Ušeničnika *Filozofski slovar*.

Vsi omenjeni in neomenjeni slovarji so bolj ali manj popisi besedišča stroke brez sistematičnejše obdelave. Sestavljalec se je podrejal direktni praktični rabi in marsikdaj je bil tako pripravljen tudi izbor. Kakorkoli že, teh prizadevanj in del ni mogoče prezreti, posebej če vemo, da pri tem ni bil nihče deležen nikakršne družbene podpore, zakaj tudi režim stare Jugoslavije slovenskim jezikovnim prizadevanjem ni bil preveč naklonjen.

Po koncu druge svetovne vojne, ko postane slovenski narod suveren ne le politično, ampak tudi duhovno, in ko ima tudi svojo univerzo, akademijo znanosti in vrsto inštitutov, dobi slovenščina naloge in funkcijo kot katerikoli od razvitih jezikov. Slednje povzroči, da se mora jezik spoprijemati, za razliko od prejšnjih težav, s problemi, ki se pojavljajo v vseh modernih jezikih. Ta popolna osvoboditev od kulturno in politično nadrejenega jezika vnese v vse jezikovno dogajanje novo dinamiko. Skrb za jezikovno kulturo se institucionalizira. S tem sicer ni odvzeta pobuda posamezniku, vendar se teža obravnave preusmeri h kompleksni problematiki slovenskega knjižnega jezika, katerega pomembni del je terminologija. Na to opozori že Poročilo, podano na svečani seji Glavne skupščine Slovenske akademije znanosti in umetnosti 8. februarja 1946, na kateri je oživiljena zamisel o izdelavi slovarja slovenskega knjižnega jezika in ki naj bi ga izdelal za to formiran leksikografski oddelek Akademije. V istem Letopisu SAZU beremo tudi pri programu oddelka pod 3. točko še naslednje: »Gradivo leksikografskega oddelka bo omogočilo tudi delovanje terminološke komisije, ki bo poslovala v raznih vzporednih sekcijah za posamezne stroke; v prvi vrsti pride v poštev osnovna terminologija, v kolikor se uporablja za učne knjige srednje šole in za poljudne spise; nato delo sekcij za posamezne stroke in končno bo plod vsega tega razbora podan v velikem terminološkem slovarju za vse stroke ...«¹³

Čeprav je med citiranim načrtom in njegovo realizacijo razkorak, lahko po petinštiridesetih letih ugotovimo, da so stvari potekale sicer precej drugače in analogno tudi dobljeni rezultati, da pa je zavest o nujnosti institucionaliziranja terminološkega dela sprejeta in da je postala celo značilnost pretežnega dela terminoloških prizadevanj.

Ustvarjena družbena klima je v celotnem slovenskem prostoru še bolj vzpodbudila prizadevanja posameznikov pri zbiranju terminov stroke in njihovi slovarski obdelavi, vendar je glede na prejšnja obdobja opazna velika razlika. Ti slovarji več ne pojasnjujejo strokovnega izrazja samo z nemškimi ustrezniki, ampak se pojavljajo že drugi jeziki, kot so francoščina, angleščina, ruščina ipd., predstavljajo pa ga tudi že samo v slovenščini. Pri slednjih gre za t. im. razlagalne slovarje, kot je to npr. Mirka Černiča *Slovenski zdravstveni besednjak* (1957, 2., predelana izdaja 1987), Lucijana-Marije Škerjanca *Glasbeni slovarček* (1962), Vladimirja Sruka *Filozofsko izrazje in repetitorij* (1980), ki ga predelanega izda pod na-

slovom *Mali filozofski leksikon* (1985), Vekoslava Grmiča *Mali teološki slovar* (1973), ali pa za slovarje, ki termine registrirajo, gesla oblikoslovno opredelijo, navedejo terminološke zveze in dvo- ali večbesedne termine, katerih en člen je geselska beseda, kot npr. *Kmetijski tehniški slovar* (1961 do 1979) s svojimi 5 zvezki, ali Alojza Vadnala *Matematična terminologija* (1953 in 1974). Na drugi strani je vse kompleksnejša problematika v zvezi s strokovno terminologijo ter vse potrebnejše in s tem tudi vse zahtevnejše komuniciranje v posameznih strokah pripeljala strokovnjake do novega spoznanja, namreč, da je terminološka vprašanja stroke mogoče - zaradi zelo specializiranega razvoja znanosti - reševati samo s sodelovanjem strokovnjakov, zlasti strokovnjakov specialistov. Pod tem vplivom so se formirale in se še vedno formirajo tudi terminološke komisije; najti jih je v okviru strokovnih društev, posameznih fakultet ipd., seveda poleg sekcij v okviru Terminološke komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti oz. zdaj njenega Znanstvenoraziskovalnega centra. Zaradi specifične organizacije dela rezultati skupin niso veliki, vendar je treba omeniti nekatere dosežke: *Medicinski terminološki slovar*, poskusni snopič črke A (1975), *Glasbeni terminološki slovar, glasbila in izvajalci* (1983) in *Terminološki slovar likovne umetnosti*, črka K (1983), ki sta izšla kot poskusna snopiča, 2 zvezka *Veterinarskega terminološkega slovarja*, črki A-B (1982), črke C-G (1987), *Slovar psihiatričnih izrazov*, ki ga je uredil L. Milčinski (1984), ter v letu 1990 *Meteorološki terminološki slovar* in poskusni snopič *Gozdarskega slovarja*.

Seveda ni nezanemarljivo tudi dejstvo, da je vključevanje v mednarodne terminološke komisije delo komisij doma ne samo usmerjalo, ampak tudi ustaljevalo, saj je potreba po registriranju in usklajevanju znanstvenih poimenovanj zaradi njihovega vključevanja v mednarodne večjezične slovarje potrdilo, da je omogočanje hitrega pretoka informacij vse večja potreba vseh strok in značilnost časa. Rezultat tega so pomembni večjezični slovarji, kot npr.: šestjezični *Slovenski elektrotehniški slovar* (1957 do 1970, 15 zv.), *Večjezični varilno-tehnični slovar* (1955 do 1982, 9 zv.) pa tudi *Višjejezični geodetski rečnik* (1980), v katerem je slovenščina eden izmed upoštevanih jezikov.

Enako spoznanje je vodilo sestavljalce pri slovarjih, kot so: sedemjezični *Mednarodni slovarček tehničnih gledaliških izrazov* (1967), sedemjezični *Metallurški rečnik* (1971), večjezični slovar z decimalno klasifikacijo Franca Šinka *Pravni izrazi* (1974), *Večjezični slovar s področja pridobivanja gozdnih proizvodov in gozdnih komunikacij* (1980), *Tekstilni tehniški slovar*, I. del nemško-angleško-slovenski, II. del slovenski izrazi (1983), *Računalniški slovarček*, angleško-slovenski in slovensko-angleški (1985), Andreja Paulina *Metallurški /slovensko-angleški/ slovar* (izhajal v snopičih od 1976 do 1985), štirijezični *Slovar tehniških izrazov s področja telekomunikacij in računalništva* (1986),

trijezični *Slovarček za planince* (1986), *Terminološki glosar s področja varstva okolja* (1987), štirijezični *Tehniški slovar za ceste* (1988), *Angleško-slovenski slovarček izrazov iz jedrske tehnike* (1988), *Mednarodni slovar osnovnih in splošnih izrazov s področja metrologije* (1989), pri katerem je slovensko izdajo pripravil France Mlakar, in *Splošni izrazi in definicije s področja standardizacije in sorodnih izrazov za šest jezikov* (1989).

Tu je treba omeniti skupino večjezičnih slikovnih slovarjev, v katerih slika nadomešča opisno pojasnilo pri navedbi ustreznikov v različnih jezikih; ker obsegajo veliko strokovnih področij, jih velja omeniti; to so: *Angleško-slovenski slikovni slovar* (1988) in *Nemško-slovenski slikovni slovar* (1988) v izdajateljski navezi Oxford-Duden-Cankarjeva založba in *Angleški in francoski slikovni slovar* (1988) v založbi Mladinske knjige ter *Slikovni priručnik za anatomijo domačih živali* dr. Lea Riglerja (1983).

Poseben premik pri obravnavanju terminologij posameznih strok pomeni nedvomno delo, ki ga je v slovenski prostor vneslo delo za *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, zlasti njegova dognana pomenska predstavitev besedišča knjižnega jezika in vključenih terminologij. Vključitev terminov, čeprav v obsegu srednje strokovne izobrazbe, je zahtevala angažiranje številnih terminoloških svetovalcev, ki so se, pripravljajoč opisna pojasnila v *Slovar sprejetih terminov*, dejansko ob tem delu zavedli vse jezikovne in poimenovalne problematike svoje stroke in so postajali pomembni iniciatorji sistematične obdelave jezika svoje stroke. Celo več. Posamezniki prično za *Slovar zbrane in razložene termine* ne le sistematičneje dopolnjevati, ampak tudi strokovno natančneje razlagati. Tak primer sta slovarja Mirana Brinarja *Splošni gozdarski in lesarski terminološki slovar* (1970) in Otona Sajovica *Terminološki slovar opisne geometrije* (1975). Določen vpliv je prav tako čutiti pri konceptu *Splošnega tehniškega slovarja* (I. knjiga 1962, II. knjiga 1964), posebno pa pri njegovi drugi izdaji (I. knjiga 1978, II. knjiga 1981), in delno pri *Pojmovniku poslovne informatike* (1987), ki ga je s sodelavci pripravil dr. Ivan Turk.

V pretežni meri velja to tudi za naslednje slovarje: *Mineraloško-petrološko izrazoslovje* avtorjev S. Grafenauerja, J. Duhovnika in A. Hinterlechner-Ravnika (1972), Ivana Gamsa *Slovenska kraška terminologija* (1973), *Urbanistični terminološki slovar* (1971, 1975), *Gledališki besednjak - slovensko strokovno izrazje v gledališču, filmu in televiziji* (1981) itd.

Seveda nastajajo tudi dvojezični slovarji, kot je npr. *Nemško-slovenski strokovni slovar za kovinarje in električarje*, ki ga je že leta 1948 izdal Mihajlo Presl, *Alija Koširja Nomina anatomica po naše* (1966), *Vojaški slovar* (1977),

Rudolfa del Cotta *Medicinski terminološki slovar* (1961, 1972, 1975, 1984, 1987), Lea Riglerja *Veterinarski anatomski slovar, slovensko-latinski in latinsko-slovenski* (1985), Borisa Černigoja *Nemško-slovenski strojniški slovar* (1990).

Ob vsem tem navajanju tudi ni mogoče prezreti zbirke Leksikoni Cankarjeve založbe v Ljubljani; v času od 1976. leta do danes je izšlo 16 zvezkov, v katerih so predstavljena naslednja dela: *Kemija, Biologija, Geografija, Literatura, Fizika, Likovna umetnost, Družboslovje, Matematika, Glasba, Okolje, Slovenska književnost, Medicina, Svetovna književnost, Spolnost, Slovenska krajevna imena, Morala in etika, Pravo, Mikrobiologija, Glasbeniki, Ples*. V to skupino sodijo tudi dr. Matjaža Kmecla *Mala literarna teorija* (1976), *Tekstilni leksikon* (1989), katerega izdajatelj je Inštitut za tekstilno tehnologijo, kakor tudi nekoliko mlajša zbirka Mladinske knjige *Atlasi znanja*, ki obsega deset področij; štiri (*Botanika, Kemija, Mineralogija in Zoologija*) so izšle 1971, ostale (*Anatomija človeka, Anatomija živali, Astronomija, Biologija, Fizika in Geologija*) pa leta 1972; ponatis zbirke se je začel v letu 1990.

Samosvoja je tudi izhajajoča zbirka Cankarjeve založbe *Narava v žepu* (od 1987. dalje), ki ob sliki nakratko in poljudno predstavlja naravoslovna poglavja: *Ujede in sove, Travnške cvetice, Kamnine, Gozdne živali, Oblaki in vreme, Zvezde, Kraški svet, Jadranske ribe, Dragi in okrasni kamni, Rastline od Krasa do morja, Iglavci, Hrošči, Jagodnice, Slovenski narodni park, Slovenske planinske kočje, Domače živali, Alpske rastline nad gozdno mejo, Začimbne rastline, Ptice pevke, Metulji, Življenje v morju, Nenavadni izleti*. Opozoriti je treba, da te izdaje temeljijo na strokovno obširnejših strokovnih publikacijah, ki jih zaradi načina predstavljene tematike ni mogoče šteti k slovarsko obravnavanemu strokovnemu izrazju.

Enako ni mogoče spregledati tudi zbirke *Literarni leksikon*, katere 1. zvezek je izšel 1978, 38. zvezek pa nosi letnico 1991. Čeprav gre za določen enciklopedični način obravnave posamičnih pojmov literarnozgodovinske teorije, so v njih predstavljeni posamezni za stroko pomembni terminološki izrazi, zato so publikacije upoštevanja vreden prispevek k slovenskemu strokovnemu oz. znanstvenemu jeziku.

Vsemu temu se pridruži še ena oblika dela v zvezi s terminologijami in termini oz. strokovnim ali znanstvenim jezikom sploh. Pojavljajo se posveti in simpoziji, posvečeni tej problematiki. Tu dobiva vse večji poudarek ne le opravljeno delo, ampak vsestransko analiziranje ugotovljenih problemov, sprejemanje stališč ali iskanje rešitev. Tako je npr. področje tehniških ved pred prvo izdajo *Splošnega*

tehniškega slovarja (1960) organiziralo simpozij tehniške besede. Ta oblika obravnave je bila za uporabnike in sestavljalce slovarja koristna, zato ne preseneča, da so bili že štirje, zadnji 1985. leta.¹⁴ Tu je treba tudi iskati zamisel *Slovenske kemijske nomenklature*, ki je izšla 1966. leta in ki sta ji sledili *Nomenklatura organskih spojin*, sekcije: A, B, C in D (1984), sekcije: D, E, F, H in S (1990) in *Nomenklatura anorganske kemije* (1986) in Slovenskega jezikovnega priločnika za tehnike, ki je izšel 1969. leta.

Ni mogoče tudi mimo simpozija, ki je pod naslovom Terminologija v znanosti obravnaval teoretske poglede na termin in iskal ustrezne odgovore; organiziral ga je Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani leta 1984 in o tem izdal zbornik.¹⁵ Enako je Znanstveni inštitut Filozofske fakultete iste Univerze pripravil posvet o jeziku znanosti, ki je zlasti s teoretičnih izhodišč razčlenjeval ta vprašanja.¹⁶ Visoko strokovno raven je dosegel tudi simpozij o slovenski medicinski besedi 1984. leta, ki so ga organizirali Inštitut za patologijo, Inštitut za anatomijo, Inštitut za histologijo in embriologijo in Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, gradivo pa je objavljeno v treh knjigah.¹⁷ Omeniti je treba tudi simpozij o leksikografiji v Beogradu, ki je bil leta 1979, na katerem je sodelovalo s prispevki večje število slavistov leksikografov (prispevki so objavljeni v zborniku¹⁷), ter znanstveni posvet v Zagrebu (1990), na katerem je prav tako bila ena izmed tem leksikografska problematika.¹⁹

Terminološko delo, lahko rečemo, ne pozna več premorov. V sestavku je opuščeno marsikatero delo; enako je opuščena informacija o trenutnem delu terminoloških komisij, v katerih se delo začinja, teče, zaključuje itn.

V temle trenutku pa vendarle moremo ugotoviti naslednje: ves razvoj znanosti in tehnike sili strokovnjake k vse intezivnejšemu razmišljanju o nujnem inventariziranju izrazja svoje stroke, njegovi kodifikaciji v slovarju ter k odpravljanju sinonimije in k spoznanju o nujnosti ustaljevanja ustreznih in rabljenih terminov, ker bo le tako mogoče na eni strani posvečati glavno skrb poimenovanju novih pojmov in predmetov znanosti in tehnike, na drugi strani pa izpeljati potrebno računalniško registriranje terminov doma in v mednarodni banki terminoloških podatkov, s čimer bi bili slovenskim strokovnjakom hitreje dostopni sodobni dosežki v svetu, tujim pa naša dognanja. Da bi to uresničili, bo treba še veliko narediti; odnehati ne smemo, saj tudi jezik znanosti ne sme ostati nepripravljen na zahteve, ki jih bo zahtevalo od nas in naših potomcev 21. stoletje.

OPOMBE

- * Delno popravljen referat, ki je bil pripravljen za Posvetovanje o terminologiji v Beogradu 14. 1. 1986.
- ¹ Z. Leder, Razvoj slovenskega strokovnega izrazja, v: XII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Zbornik predavanj, 1976, str. 47.
- ² Ibidem, str. 48.
- ³ E. Kardelj, Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, 1970, str. 223.
- ⁴ Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs, Pristavek zastran slovenskega predelka, 1853, str. XIII.
- ⁵ Ibidem.
- ⁶ M. Cigale, Znanstvena terminologija, Predgovor, 1880, str. IV.
- ⁷ Ibidem.
- ⁸ Ibidem, str. V.
- ⁹ Ibidem.
- ¹⁰ Ibidem.
- ¹¹ Dr. Janko Babnik, Nemško-slovenska pravna terminologija, Predgovor, 1894, str. IV.
- ¹² Domnevno je avtor ali eden od avtorjev Ivan Zorec.
- ¹³ Letopis SAZU, št. 2, 1947, str. 138.
- ¹⁴ I. simpozij tehniške besede, Ljubljana 1960, Zbornik II. simpozija ni izšel, III. simpozij tehniške besede, Ljubljana 1973, 4. simpozij tehniške besede, Ljubljana 1985.
- ¹⁵ Terminologija v znanosti, Prispevki k teoriji, Zbornik, Ljubljana 1984.
- ¹⁶ Simpozij Slovenski jezik v znanosti 1, Zbornik prispevkov, Ljubljana 1986, Simpozij Slovenski jezik v znanosti 2, Zbornik prispevkov, Ljubljana 1989.
- ¹⁷ Slovenska medicinska beseda, XV. jubilejni memorialni sestanek profesorja Janeza Plečnika I-III, Ljubljana, 5.-7. 12. 1984.
- ¹⁸ Leksikografija i leksikologija, Zbornik referata, Beograd - Novi Sad 1982.
- ¹⁹ Prispevki bodo objavljeni v zborniku, ki je v pripravi.

POMEMBNEJŠI VIRI

- Srdjan Bavdek, Nastajanje našega veterinarskega pismenstva, Pogled v začetek, NRazgl, 26. 12. 1975.
- M. Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, 1935.
- Lj. Jonke, Književni jezik u teoriji i praksi, Zagreb 1965.
- E. Kardelj, Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, 1970.

- Z. Leder, Razvoj slovenskega strokovnega izrazja, v: XII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Zbornik predavanj, 1976.
- F. Levstik, ZD X, Nemško-slovenski slovar (prevod), str. 142-152, DZS, 1978.
- J. Logar, Levstik v boju s prvaki, Slovar, v: Levstikov zbornik, 1933.
- B. Orožen, Slovenščina na srednji šoli po letu 1848, Jezik in slovstvo, letnik IV, 1958/59.
- M. Orožen, Jezik učnih knjig v 19. stoletju, v: XV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Zbornik predavanj, 1979.
- B. Pogorelec, Nastajanje slovenskega knjižnega jezika, Jezikovni pogovori II, 1968. Slovenska matica 1864-1964, Zbornik predavanj, 1979.
- Terminološki slovarji (bibliografija v Sekciji za terminološke slovarje s Terminološko komisijo Inštituta za slovenski jezik F. Ramovša).
- J. Toporišič, Slovenski jezik, kakor so ga videli tisti, ki so o njem razmišljali, Jezikovni pogovori II, 1967.
- F. Zwitter (s sodelovanjem J. Šidaka in V. Bogdanova), Nacionalni problemi v habsburški monarhiji, 1962.

Résumé

LES RECHERCHES TERMINOLOGIQUES EN SLOVÉNIE

L'évolution et la formation des terminologies spéciales dans la langue slovène a connu des impulsions plus ou moins grandes dans les diverses périodes. D'ailleurs le protestantisme, une époque particulièrement importante pour l'évolution de la langue littéraire slovène, développe déjà une terminologie ecclésiastique et religieuse-liturgique de la langue slovène. L'épanouissement de plus en plus rapide des villes et des gouvernements régionaux cause un développement et l'établissement de la terminologie du droit coutumier. De même l'époque des lumières slovène a une contribution assez importante. Les traductions des ouvrages de vulgarisation de cette époque emploient des termes utilisés par le peuple ou bien forment des termes nouveaux contribuant de cette manière à la formation de certaines terminologies.

Le décret du gouvernement de Vienne sur la publication d'un code civil en langue allemande et dans les langues non-allemandes, permettant la réalisation du dictionnaire Juridisch-politische Terminologie en 1853 où les termes slovènes juridiques sont représentés pour la première fois, est d'une très grande importance. Le principe de l'égalité des nations dans la monarchie, obtenu à l'aide des événements du mois de mars 1848 a pour conséquence la déclaration du droit à l'enseignement en langue maternelle des élèves. Mais la réalisation de ces principes n'était pas simple. Le

gouvernement de Vienne refusait l'introduction de l'enseignement en slovène sous le prétexte de ne pas avoir à disposition de manuels slovènes ce qui incitait l'intelligentsia slovène à se mettre à traduire et à adapter des manuels allemands. Ce travail rend possible une formation plus systématique des termes spéciaux des branches singulières. De même Matevž Cigale a été favorisé dans la rédaction du dictionnaire la Terminologie scientifique en 1880, évidemment à l'exemple du dictionnaire avec le titre le Dictionnaire des termes scientifiques surtout pour les écoles secondaires, publié à Zagreb par B. Šulek en 1874 où les savants slovènes en sciences naturelles ont aussi collaboré.

Par la suite le travail dans le domaine de la terminologie évolue d'une manière plus ou moins ininterrompue. Plusieurs dictionnaires allemand-slovènes des terminologies spéciales par les auteurs individuels paraissent jusqu'à la seconde guerre mondiale.

Après 1945 le travail terminologique obtient une qualité nouvelle: une Commission terminologique a été fondée auprès de l'Académie slovène des sciences et des arts rendant, par ses sections différentes, un caractère institutionnel au travail terminologique. Désormais le soin de la langue terminologique n'est plus livré au travail individuel. Les commissions terminologiques qui sont en train de se former auprès des associations professionnelles commencent à préparer et à publier des dictionnaires slovènes descriptifs. Le problème de la langue spéciale représente le thème de plusieurs symposiums où les représentants des branches spéciales et de la linguistique analysent des questions accumulées, essayant en même temps à former des points de départ et des points de vue pratiques et théoriques. La langue slovène spéciale et scientifique comme espèce de la langue littéraire a atteint, pendant les années de la formation, le niveau permettant de formuler chaque pensée scientifique se trouvant devant les mêmes problèmes que toutes les autres langues.